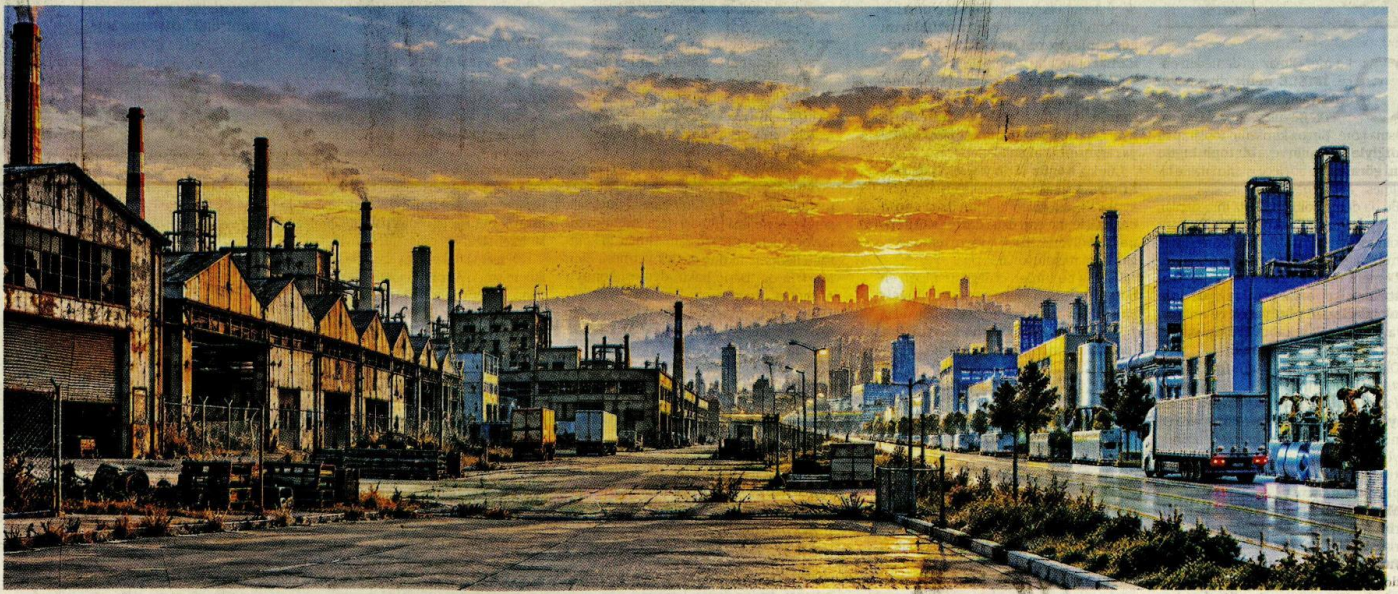

Sanayileşecektik büyüyecektik n'oldu bize?

**EKONOMİNİN
HALLERİ**
Servet Yıldırım
servet.yildirim@nbe.com.tr

Başıktaki "Sanayileşecektik Büyüyecektik" oldu Bize?" Güngör Uras'ın yıllar önce kaleme aldığı kitabın adı. Rahmetli Güngör Uras, Türkiye'nin Osmanlı'dan bu yana sanayileşme ve kalkınma arayışını anlatırken aslında bugün de güncelliğini koruyan bir soruyu ortaya koyuyordu. Üretmek yerine tüketmeye, yatırım yerine rant alanlara yönelirsek nasıl sınıf atlatacağız?

Aradan yıllar geçti, ekonomimiz büyüdü, sanayimiz çeşitlendi, ihracat kapasitemiz arttı. Ama aynı soru bugün yeniden karşımızda. Türkiye ekonomisi sanayileşmesini tamamlayamadı, sanayisizleşme riskiyle karşı karşıya.

Geçen hafta bu konuda iki önemli uyan geldi. İstanbul Sanayi Odası (İSO) Başkanı Erdal Bahçıvan, Türkiye'nin genel olarak bir sanayisizleşme riskiyle karşı karşıya olduğunu söylerken, MÜSİAD Başkanı Burhan Özdemir de üreticilerin tedarikçisi için faiz indiriminin tek başına yeterli olmayacağını vurguladı. Özdemir'in dikkat çektiği nokta önemliydi. Geçmişte düşük faiz ve kredi imkânlarının önemli bir bölümü üretim ve teknolojik dönüşümüne arsa ve servet birikimine yoneldi. Yani mesele yalnızca paranın maliyeti değil, ekonominin kaynakların nereye aktığı.

Bahçıvan'ın "erken sanayisizleşme Türk ekonomisinde birikimlerin kaybıdır" uyanı da buradan anlam kazanıyor.

Büyüme var ama üretim motoru teklifor

Üstelik büyüme verileri de bu kaygılan destekleyen bir tablo ortaya koyuyor.

BETAM'ın 4 Eylül tarihli değerlendirmesine göre Türkiye ekonomisi 2026'nın ikinci çeyreğinde yıllık yüzde 2,3 büyüdü. İlk çeyrekte bu oran yüzde 6,6'ydı. Daha önemli, büyümenin bilgisine bakıldığında yatırımların yıllık artışı yalnızca yüzde 0,6'da kaldı; ceyreklik bazda ise hiç artmadı. Özel tüketim yıllık yüzde 3,5 büyüye de bir önceki çeyreğe göre yüzde 1,3 geriledi. Çeyreklik büyümenin 1,1 puan olması ise büyük ölçüde dış ticareten

Sanayi bir musluk değildir. Bugün kapatıp yarın açamazsınız. Bir fabrikanın kapanması yalnızca o fabrikanın üretiminin kaybedilmesi anlamına gelmez. O fabrikanın yetiştirdiği ustayı, mühendisi, kurduğu tedarikçi ağını, yıllar içinde oluşturduğu üretim bilgisini de kaybedersiniz.

kaynaklandı. Dolayısıyla Türkiye'nin büyüme motorlarında özellikle iç talep ve yatırım tarafında belirgin bir ivme kaybı var. Türkiye'de sanayileşme meselesi büyüme tartışmasının merkezine oturuyor. Çünkü sanayisizleşme yalnızca fabrikaların kapanması veya sanayinin GSYH içindeki payının azalması demek değil. Henüz sanayileşmesini tamamlamamış bir ülke için bunun anlamı çok daha ağır. Üretim kapasitesinin, tedarik zincirlerinin, yetişmiş insan kaynağının, mühendislik bilgisinin ve yıllar içinde oluşmuş sanayi kültürünün aşınması demek.

Fabrika kapanınca sadece fabrika kapanmıyor

Sanayi bir musluk değildir. Bugün kapatıp yarın açamazsınız. Bir fabrikanın kapanması yalnızca o fabrikanın üretiminin kaybedilmesi anlamına gelmez. O fabrikanın yetiştirdiği ustayı, mühendisi, kurduğu tedarikçi ağını, yıllar içinde oluşturduğu üretim bilgisini de kaybedersiniz. Siparişler kesildiğinde tedarikçi küçülür. Tedarikçi küçüldüğünde uzman işgücü dağılır. İşgücü dağıldığında bilgi kaybolur. Bir süre sonra yeniden üretmek istediğinizde sadece makine satın almanız yetmez. O makineyi çalıştıracak insan ve ekosistemi yeniden kurmanız gerekir.

İSO Başkanı Bahçıvan'ın iş insanlarından aktardığı "Hâlâ neden sanayicilik yapıyoruz?" sorusu bu nedenle basit bir yaklaşıma olarak görülmemeli. Eğer sanayici üretim yaparak elde edeceği getiriyi faizden, gayrimenkulden veya başka bir rant alanından daha düşük görmeye başlıyorsa, ortada sadece şirketlerin kârlılık sorunu yoktur. Ekonominin kaynak tahsis mekanizması bozuluyor demektir. "Üretmeye değer mi?" sorusunun yaygınlaşması, bir süre sonra "üretmeyi biliyor muyuz?" sorusuna dönüşebilir.

Türkiye sanayileşemeden sanayisizleşiyor

Üstelik Türkiye'nin karşı karşıya olduğu risk, gelişmiş ülkelerin yaşadığı sanayi sonrası dönüşümle karıştırılmamalı. Almanya, Japonya, Güney Kore veya Çin gibi ülkeler sanayi güçlerini teknolojik kapasite, ihracat, Ar-Ge ve dünya markaları yaratma üzerinden geliştirdiler. Sanayinin ekonomideki ağırlığı zamanla değişse bile üretim kabili-

yetlerini kaybetmediler. Türkiye'de ise klasik sanayileşme tamamlanmadan hizmetler sektörünün ağırlığı artıyor. Düşük teknoloji üretim, yüksek ithal girdi bağımlılığı, zayıf özsermaye ve yüksek finansman maliyetleri bir araya geldiğinde ortaya "erken sanayisizleşme" riski çıkıyor.

Bu nedenle "Türkiye bugün bir kavşakta" diyoruz. Ülke, bir tarafa deflasyon programını başlatarak, fiyat istikrarını sağlamak ve makroekonomik dengeleri düzeltmek zorunda. Diğer tarafa bunu yaparken üretim kapasitesini aşındırmamak gerekiyor.

Sanayiciye ucuz kredi vermek tek başına çözüm olmadığı gibi, yüksek faiz ve sıkı finansman koşullarının üretim altyapısını kalıcı biçimde zayıflatmasına seyirci kalmak da çözüm değil. Eğer fabrika işletmekten fabrikayı kiraya vermek daha kârlıysa, sorun sanayinin tercihi değildir. Sorun ekonomi politikasının sonucudur.

Türkiye'nin sanayi payının yüzde 20'lerin altına gerilemesi de tek başına bir rakam olarak okunmamalı. Gelişmiş ülkelerde sanayinin milli gelir içindeki payının azalması başka bir şeydir; henüz teknolojik ve üretim kapasitesini yeterince geliştirmemiş bir ülkenin sanayiden uzaklaşması başka.

Almanya sanayiden hizmetlere kayarken yüksek teknoloji üretiyor. Güney Kore elektronik ve yan ilenlerde dünya markaları yaratıyor. Çin üretim gücünü yapay zekâdan bataryaya kadar yeni alanlara taşıyor. Biz ise hâlâ "üretimi nasıl ayakta tutacağız?" sorusunu tartışıyoruz. Üstelik dünya yeni bir sanayi yarışına hazırlanıyor. Önümüzdeki dönemin büyük yatırımları yapay zekâ, robotik, elektrikli araçlar, bataryalar, savunma teknolojileri, yeşil dönüşüm gibi alanlarda yapılacak. Türkiye mevcut sanayi tabanını koruyamazsa bu dönüşümün parçası olmak yerine başkalarının ürettiği teknolojileri ithal eden bir pazar haline gelebilir.

Enflasyonla mücadele sanayinin pahasına olmamalı

Burada mesele faiz indirilsin mi, indirilmesin mi tartışmasından çok daha büyük. Enflasyonla mücadele elbette sürmeli. Fiyat istikrarı olmadan kalıcı büyüme olmaz. Ancak deflasyonun futuru sanayi kapasite-

Sanayinin ihtiyacı yalnızca ucuz kredi değil. Öngörülebilirlik, rekabetçi maliyetler, enerji, nitelikli işgücü, teknoloji yatırımı, güçlü özkaynak ve uzun vadeli bir sanayi stratejisi gerekiyor. İhtiyaç olan şey, kısa vadeli teşviklerin ötesine geçen kapsamlı bir sanayi politikası.

tesinin erimesi olmamalı.

Sanayinin ihtiyacı yalnızca ucuz kredi değil. Öngörülebilirlik, rekabetçi maliyetler, enerji, nitelikli işgücü, teknoloji yatırımı, güçlü özkaynak ve uzun vadeli bir sanayi stratejisi gerekiyor.

İhtiyaç olan şey, kısa vadeli teşviklerin ötesine geçen kapsamlı bir sanayi politikası. Finansmana erişim, enerji maliyetleri, verimlilik, eğitim, teknoloji, Ar-Ge, nitelikli işgücü ve ihracat politikaları aynı çerçevede ele alınmalı. Çünkü geleceğin sanayisi yalnızca daha fazla üretmekten değil, daha yüksek teknolojilerle, daha yüksek katma değerli üretmekten geçiyor. Yapay zekâdan elektroniğe, savunma sanayisinden yeşil dönüşüme kadar yeni sanayilerin dışında kalmamanın maliyeti çok daha yüksek olabilir.

Güngör Uras'ın yıllar önce sorduğu "Noldu bize?" sorusunun bugün cevabını vermek zorundayız. Türkiye'nin önünde iki seçenek var. Ya sanayileşemeyiz derinleştirerek yeni bir üretim sıçraması yapacağız ya da henüz tamamlamadığımız sanayileşme sürecinde erken bir kopuş yaşayacağız. Sanayisizleşme kaçınılmaz bir kader değil. Ama gerekli politikalar zamanında uygulanmazsa, bugün geçici görünen üretim ve yatırım kayıplarının kalıcı kapasite kayıplarına dönüşebilir.